

**ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛЛАГААС ИРГЭД ГАЛТ ЗЭВСЭГ, СУМ ХЭРЭГСЭЛ ҮЙЛДВЭРЛЭХ,
ЗАХИАЛАХ, ХУДАЛДАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ, ЭЗЭМШИХ ЖУРМЫН БИЕЛЭЛТЭНД ТАВИХ
ХЯНАЛТЫГ БОЛОВСРОНГУЙ
БОЛГОХ ЗАРИМ АСУУДАЛ**

Сэнгээгийн Гантулга

ДХИС-ийн Эрүүгийн эрх зүйн тэнхмийн багш,
хууль зүйн магистр, цагдаагийн ахлах дэслэгч

Хүмүүнлэг иргэний ардчилсан нийгмийг цогцлуулан хөгжүүлэхийг зорьж буй өнөө үед Монгол улсын Цагдаагийн байгууллага хуулиар хүлээсэн үүргээ нийгмийн шинэ харилцаатай уялдуулан биелүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөө, хууль ёсны эрх ашиг сонирхлыг гэмт халдлагаас хамгаалах, тэдэнд учирсан эдийн ба эдийн бус хохирлыг гэм буруутай этгээдүүдээр нөхөн төлүүлэх, зөрчигдсөн эрхийг сэргээх, иргэд галт зэвсэг, сум хэрэгсэл үйлдвэрлэх, захиалах, худалдах, тээвэрлэх, эзэмших үйл ажиллагаанд хяналт тавих, галт зэвсэг ашиглан үйлдсэн гэмт хэрэг, эрх зүйн бусад зөрчилд зохих хууль зүйн хариуцлагыг хүлээлгэх нь цагдаагийн байгууллагын нэн түрүүнд шийдвэрлэвэл зохих тулгамдсан асуудлуудын нэг болоод байна.

Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн 20.4-т “Иргэд галт зэвсэг, сум хэрэгсэл үйлдвэрлэх, захиалах, худалдах, тээвэрлэх, эзэмших үйл ажиллагаанд хяналт тавих¹ үүргийг цагдаагийн байгууллагаас гүйцэтгэх захиргааны үүргийн хүрээнд хамааруулсан зохицуулалт байдаг.

Цагдаагийн байгууллага хуулиар хүлээсэн энэ үүргээ биелүүлэн хяналт тавих явцад иргэд, аж ахуйн нэгжээс захиргааны зөрчил гаргах тохиолдол өсөх хандлагатай байгааг статистик мэдээнээс үзэж болно. Үүнд: Захиргааны хариуцлагын тухай хуулийн 23-р зүйл “Галт зэвсэг болон амьсгал боогдуулах, нулимас асгаруулах бодис хууль бусаар олж авах, авч явах, хадгалах”² зөрчил 2003 онд нийслэлд 11 бүртгэгдэж байсан бол 2010 онд 172 болж, даруй 161 зөрчлөөр буюу 15 дахин өсч, хураасан галт зэвсэг 2003 онд 65 байсан бол 2010 онд 115 болж, даруй 50 галт зэвсгээр буюу 43.4% өссөн үзүүлэлттэй байна. Харин торгуулийн хэмжээ жил дараалан өсч, 2003 онд 63.000 төгрөг байсан бол 2010 онд 704.000 болж өсчээ.³

Галт зэвсгийн тухай Монгол улсын хуулийн 6-р зүйлд “Галт зэвсгийн хэв загварыг өөрчлөх, үйлдвэрийн бус аргаар хийж бэлтгэх, ийм галт зэвсгийг өмчлөх, ашиглахыг хориглосон”⁴ байдаг бөгөөд галт зэвсгийг өмчилж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага Галт зэвсгийн тухай хуульд зааснаар галт зэвсгийг аюулгүй хадгалах, зарласан хугацаанд бүртгүүлэх, гэрчилгээтэй хэрэглэх үүргийг цагдаагийн байгууллагын өмнө хүлээдэг. Хэрэв галт зэвсгийн тухай хууль зөрчсөн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол Галт зэвсгийн тухай хуулийн 21-р зүйлд зааснаар захиргааны арга хэмжээ авдаг. Мөн хуулийн 21-р зүйлээр захиргааны арга хэмжээ авагдсан байдлыг авч үзвэл: 2003 онд 38, 2004 онд 69, 2005 онд 143 зөрчил гэх мэтчилэн жил дараалан өсч, улмаар 2009 онд 158 болж, 2003 онтой харьцуулахад 120 зөрчлөөр буюу 61.2%-иар өссөн үзүүлэлттэй байна.

Мөн тодорхой журмуудаар цагдаагийн байгууллагаас галт зэвсэг, сум хэрэгсэл үйлдвэрлэх, захиалах, худалдах, тээвэрлэх, эзэмших үйл ажиллагаанд тавих хяналтыг зохицуулсан байдаг. Тухайлбал:

1. Хууль зүйн болон Эрүүл мэндийн сайдын 2003 оны 1-р сарын 15-ны өдрийн 1/112 тушаалаар “Галт зэвсэг ашиглахад харшлах өвчин, бие эрхтний байдлын жагсаалт”-ыг гаргасан. Үүнд: Хоёр гарын эрхий, долоовор хуруугүй, доод эрүүний протезтой, паркинсоны өчинтэй, шизофрени, эпилепси, оюуны хомсдол, тархины эмгэгшлийн үе дэх ой сулралтай, хоёр нүд нь сохор, тархины цус харвалтаас үүссэн саажилтын хомсдолтой этгээдийг урт буу, гар буу ашиглах боломжгүй харш болохыг заасан. Эдгээр этгээдүүдийг галт зэвсэг ашиглахыг хориглосон заалтыг хэрэгжүүлэх, захиргааны хяналт тавих үүргийг цагдаагийн байгууллага биелүүлдэг. Энэ журмын

¹Төрийн мэдээлэл.УБ.,1993.,№1

² Төрийн мэдээлэл.УБ.,1992.,№2

³ НЦГ-ын Хэв журмын хэлтсийн тайлан судалгаа.УБ.,2010

⁴ Төрийн мэдээлэл.УБ.,2002.,№4

хувьд дээр дурьдсан галт зэвсэг ашиглахад харшлах зарим өвчнийг нэмж тайлбарласан бол оновчтой гэж бид үзэж байна.

2. ЦЕГ-ын дарга, ГЕГ-ын даргын хамтарсан 2002.01.24-ны өдрийн 36/34 тушаалаар “Галт зэвсгийг улсын хилээр оруулах, зөвшөөрөл олгох, хяналт тавих журам” батлагдаж, энэ журмын 2-р зүйлд “Хуулиар хориглоогүй галт зэвсгийг улсын хилээр оруулах бол ЦЕГ-ын Хэв журмын албанаас галт зэвсгийг улсын хилээр оруулах зөвшөөрөл авах, улсын хилээр оруулах зөвшөөрөл авахын тулд иргэний цагдаагийн байгууллагад бүрдүүлэх материалын жагсаалтыг зааж өгсөн.
3. ЦЕГ-ын даргын 2010.09.29-ны 503 дугаартай тушаалаар Галт зэвсгийг бүртгэх, гэрчилгээ олгох журмыг⁵ баталсан. Энэ журамд цагдаагийн байгууллагаас галт зэвсгийг бүртгэх, гэрчилгээ олгох, Галт зэвсгийн тухай хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих захиргааны үүргийг гүйцэтгэх дэг горимыг тогтоож өгсөн. Иргэн, хуулийн этгээдийн галт зэвсгийг бүртгэх, гэрчилгээ олгоход тавигдах шаардлага, хориглох зүйл, гэрчилгээ олгох, хамтран эзэмшигчийг бүртгэх, бүртгэлээс хасах, шилжүүлэг хийх, галт зэвсгийг өмчлөх үйл ажиллагаанд хяналт тавих үүргийг цагдаагийн байгууллага гүйцэтгэхээр заасан.

Энэ нь цагдаагийн байгууллага иргэдийн хариуцлага, үүрэгтэй уялдуулж үйл ажиллагаагаа явуулж, олон нийтийн эрүүл, аюулгүй байдлыг хамгаалах боломж бүрдүүлж байна.

ЦЕГ-ын дарга, ГЕГ-ын даргын хамтарсан 2002.01.24-ны өдрийн 36/34 тоот тушаалд заасны дагуу Монгол улсад галт зэвсэг, сум хэрэгслийн худалдаа эрхлэх зөвшөөрөл бүхий “Их ав” ХХК, түүний охин компаниуд болох Хорсмен клуб ХХК, Асетрэвэл ХХК-ууд тус бүр 2006 онд Хорсмен клуб ХХК 255 галт зэвсэг, 84.000 ангийн, 110.000 спортын зориулалтын сум, Асетрэвэл ХХК 978 галт зэвсэг, 165.000 ангийн, 320.000 спортын зориулалтын сум хэрэгсэл Монгол улсын хилээр оруулж ирэхээр зөвшөөрөл авсан байна.⁶ Харин эдгээр ХХК-иудын 2007 онд Хорсмен клуб ХХК 468 галт зэвсэг, 100.000 ангийн, 5 сая спортын зориулалтын сум, Асетрэвэл ХХК 1400 галт зэвсэг, 260.000 ангийн, 4.5 сая спортын зориулалтын сум хэрэгсэл Монгол улсын хилээр оруулахаар зөвшөөрлийг цагдаагийн байгууллагаас авсан⁷ байгаа нь 635 галт зэвсгээр буюу 20.4%-иар, ангийн зориулалттай сум 111.000-аар буюу 18%-иар, спортын зориулалтын сум хэрэгсэл 9 сая 70.000-аар тус тус өссөн үзүүлэлтэй байна.

Харин 2006 онд энэ хоёр ХХК-ны худалдаалсан галт зэвсэг нийт 728 байсан бол 2007 онд 1240 болж, даруй 512-иор буюу 41.2%-иар өсчээ.

ЦЕГ-ын даргын 2010.09.29-ны 503 дугаартай тушаалаар “Галт зэвсгийг бүртгэх, гэрчилгээ олгох журам” болон Галт зэвсгийн тухай хуульд заасны дагуу иргэн, хуулийн этгээд нь галт зэвсгээ цагдаагийн байгууллагад бүртгүүлэх үүрэгтэй бөгөөд 2006 онд 537 иргэн, хуулийн этгээд, харин 2007 онд 1160 иргэн, хуулийн этгээд шинээр авсан галт зэвсгээ цагдаагийн байгууллагад бүртгүүлэн, гэрчилгээ авч, галт зэвсгийн нэгдсэн бүртгэлд бүртгүүлжээ.⁸

2006-2007 онд Монгол улсын хилээр орж ирж худалдаалагдсан болон мөн онуудад цагдаагийн байгууллагад бүтгүүлэн, гэрчилгээ авсан галт зэвсгүүдийн тоог харьцуулан үзвэл: 2006 онд 681 галт зэвсгийг Монгол улсын хилээр Хорсмен клуб ХХК, Асетрэвэл ХХК-ууд оруулж ирснээс /энэхүү тоон үзүүлэлтэнд иргэд хувийн журмаар гадаад орнуудаас Монгол улсын хилээр оруулж ирсэн болон гадаадын жуулчид спортын болон ангийн зориулалтаар оруулж ирсэн галт зэвсгийн тоо ороогүй болно⁹/728 галт зэвсэг худалдан борлуулсан байна. Харин 2006 онд 537 иргэн, хуулийн этгээдэд хуульд заасны дагуу цагдаагийн байгууллагад худалдан авсан галт зэвсгээ бүртгүүлж, гэрчилгээ авсан бөгөөд 191 галт зэвсэг цагдаагийн байгууллагад бүртгэгдээгүй. 2007 онд дээрх ХХК-ууд 1240 галт зэвсэг худалдан борлуулснаас

⁵ Монгол улсын Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам.УБ.,2011, 375-р тал

⁶ НЦГ-ын Хэв журмын хэлтсийн тайлан судалгаа.УБ.,2010.02.29

⁷ НЦГ-ын Хэв журмын хэлтсийн тайлан судалгаа.УБ.,2010.02.29

⁸ НЦГ-ын Хэв журмын хэлтсийн тайлан судалгаа.УБ.,2010.02.29

⁹ 2006 онд Монгол улсын тамирчид 21 галт зэвсэг, Монгол улсын иргэд 60, гадаадын анчид 408 галт зэвсэг Монгол улсын хилээр оруулж ирсэн байна. Харин 2007 онд Монгол улсын тамирчид 42 галт зэвсэг, Монгол улсын иргэд 79, гадаадын анчид 366 галт зэвсэг Монгол улсын хилээр оруулж ирсэн байна. НЦГ-ын Хэв журмын хэлтсийн тайлан, судалгаа.УБ., 2006-2007

1160 иргэн, хуулийн этгээдэд худалдан авсан галт зэвсгээ цагдаагийн байгууллагад бүртгүүлж, гэрчилгээ авсан байгаа нь 80 галт зэвсэг бүртгэлгүй байгааг илтгэж байна. Энэ бол цагдаагийн байгууллагын иргэн, хуулийн этгээдийн галт зэвсэг, сум хэрэгсэл үйлдвэрлэх, захиалах, худалдах, тээвэрлэх, эзэмших журмын биелэлтэнд тавих хяналт хангалтгүй байгааг илтгэх нэг үзүүлэлт юм.

Галт зэвсэг ашиглан үйлдэгдсэн гэмт хэрэг цагдаагийн байгууллагад 2008 онд 71, 2009 онд 49, 2010 онд 27 бүртгэгдсэн нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 22 нэгж буюу 44.9 хувиар буурсан байгаа хэдий ч галт зэвсэг ашиглан бусдыг санаатай алсан гэмт хэрэг дийлэнх хувийг эзэлж, үүний улмаас сүүлийн 3 жилд 87 хүн амь насаа алдсан байна.¹⁰ Тухайлбал: 2006.05.03-нд Өмнөговь аймгийн Хилийн цэргийн 0131-р ангид а/ч Тэгшсайхан х/ч Батжаргалыг буудаж амь насыг нь хохироосон, ХБНГУ-ын иргэн болсон 47 настай Л.Чинбатыг нүүрэн тус газар нь буудаж амь насыг нь хохироосон гэх мэт онц хүнд гэмт хэргүүд үйлдэгдсэн байна. Эдгээр галт зэвсэг ашиглан үйлдэгдсэн гэмт хэргүүдээс нэг ТТ маркийн буу нь улсын бүртгэлд бүртгэгдээгүй буу байсан байна.

2008 онд Төв аймгийн Эрдэнэ сумын харъяат Б.Нэргүй, эхнэр Ж.Эрдэнэцэцэг, төрсөн ах С.Батбаяр, Б.Ганбаатар нарын хамтаар 5 дарвик, 1 калибрь буугаар зэвсэглэн Өмнөговь, Дундговь, Говьсүмбэр, Төв аймгийн нутгаар явж, иргэдэд буу тулган сүрдүүлж, бурхан, үнэт зүйлс, Delica маркийн автомашин дээрэмдэн, хэсгийн төлөөлөгчийн өөдөөс буудаж, зугтаасан онц ноцтой гэмт хэрэг үйлдэгдэн иргэдийг цочирдуулсан. Мөн Улаанбаатар хотод 2008.06.14-нд Баянгол дүүргийн 8-р хороо 4-р хорооллын байранд ангийн зориулалттай буугаар иргэн Б-г буудаж амь насыг нь хохироосон, Хан уул дүүрэгт хөршүүд муудалцаж, улмаар нэгийгээ калибрь маркийн буугаар буудаж, биед нь хүнд гэмтэл учруулсан, Нийслэлийн хөдөлгөөнт эргүүлийн газрын алба хаагч хариуцсан чиглэлдээ үүрэг гүйцэтгэж байхдаа Accent маркийн автомашиныг зогсоож шалгатал улсын бүртгэлгүй байлдааны зориулалттай 3 буу авч явцгаасан, 2008.07.01-ны өдөр үүссэн нийгмийн эмх замбараагүй байдлын үеэр 5 хүн галт зэвсгээр буудагдан амь насаа алдсан, 2011.09.07-нд МУИС-ийн харьяа Эдийн засгийн сургуулийн замын эсрэг талд байрлах РС тоглоомын газарт иргэн С иргэн Ц-г буудаж хөнөөгөөд өөрийн амиа хорлосон гэх мэт жишээ энд олныг дурдаж болохоор байна.

Алдагдсан галт зэвсэг, сумны тоо 2006 онд 11 байсан бол 2007 онд 8 галт зэвсэг алдагдсан байна. Үүнд байлдааны АКМ буу 1ш алдагдсан байгаа нь иргэдэд түгшүүр төрүүлж байна.¹¹ Мөн байлдааны зориулалттай Вепрь, АКМ, Скиз, Винтов зэрэг галт зэвсгийг ангийн зориулалтаар хэрэглэх тохиолдлууд цөөнгүй байна. Сүүлийн хэдхэн сарын байдлаар улсын хилээр байлдааныг болон ангийн зориулалттай сум, галт зэвсэг хууль бусаар оруулахаар завдсан тохиолдол ихсэх хандлагатай байна. Сэлэнгэ аймгийн Алтанбулагийн боомтоор ОХУ болон Монгол улсын иргэд байлдааны зориулалтын олон тооны сум хэрэгсэл оруулахыг завдсан, 2008 оны 10 сард Монгол улсын иргэн н.Амараа гэгч АНУ-аас 98.500 ширхэг байлдааны болон ангийн зориулалттай сумыг гаальд худал мэдүүлэн оруулж ирснийг тагнуул, цагдаагийн байгууллагынхан илрүүлэн тус тус шалгаж байна.

Иймд судалгааны үр дүнд үндэслэн дараах саналыг дэвшүүлж байна. Үүнд:

1. Монгол улсын хилээр оруулж ирэн худалдаалагдаж буй галт зэвсгүүдэд тавих хяналтыг сайжруулах, худалдаалагдаж буй галт зэвсэг тус бүрийг бүрэн гэрчилгээжүүлэх, улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгэх зорилгоор “Их ав” ХХК-тай хамтарч тус ХХК-аас галт зэвсэг, сум хэрэгсэл худалдан авах гэж буй иргэдэд Хууль сайд болон Эрүүл мэндийн сайдын 2003.01.15-ны өдрийн 1/112 тоот тушаалын дагуу “Галт зэвсэг ашиглахад харшлах, өвчин, бие эрхтний байдлын жагсаалт”-д хамаарах эсэх, мөн урьд нь ял шийтгэгдэж байсан эсэхийг шалгуулан харшлах шалтгаангүй бол худалдаалахыг зөвшөөрч, иргэн, хуулийн этгээд галт зэвсэг худалдан авсан тохиолдолд тухайн галт зэвсгийг гэрчилгээжүүлэн, улсын нэгдсэн санд бүртгэх. Ингэхийн тулд цагдаагийн байгууллагаас алба хаагч тус галт зэвсэг худалдаалах төв дээр сууж ажилласнаар, тухайн байгууллагын өдөр тутмын үйл ажиллагаанд хяналт тавьж ажиллахын зэрэгцээ, галт зэвсгийн

¹⁰ ЦЕГ-ын Мэдээлэл, судалгааны төвийн тайлан мэдээ.2008-2010

¹¹ НЦГ-ын Хэв журмын хэлтсийн тайлан, судалгаа.УБ.,2007.10.01 /Шуурхай удирдлагын төвийн хоногийн мэдээнээс тгивэрлэсэн/

хадгалалт, хамгаалалт, тээвэрлэлтийн байдлыг газар дээр нь шалгаж, илэрсэн зөрчил дутагдлыг цаг тухай бүр нь арилгуулах, худалдаалагдаж буй галт зэвсэг, сум хэрэгсэл нэг бүрийг бүртгэлд авч гэрчилгээжүүлэх зэрэг олон талын ач холбогдолтой юм. Мөн ийнхүү нэг цэгийн үйлчилгээг бий болгосноороо албан тушаалтнуудын хүнд суртал, шат дамжлагыг үгүй болгох, цагдаагийн байгууллага, иргэдийн харилцаа шинэ шатанд гарах нөхцөл бүрдэх юм. Цаашилбал: Галт зэвсэг, сум хэрэгсэл нэг бүрийг нэгдсэн бүртгэлд авснаар гэмт хэрэг, эрх зүйн бусад зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, галт зэвсэг ашиглан үйлдэгдэж буй гэмт хэргийг цагийн тухай бүр нь түргэн шуурхай илрүүлэх боломж илүү их бүрдэж өгөх юм.

2. Монгол улсын хилээр Монгол улсын тамирчид, Монгол улсын иргэд, гадаадын анчдын оруулж ирж буй галт зэвсэг, сум хэрэгсэлд тавих хяналтын сайжруулах, үүний тулд нэгдсэн бүртгэлийн дата-санг нэн даруй бий болгох
3. Хил хамгаалах байгууллага, гааль, тагнуул, цагдаагийн байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулах, алба хаагчдын мэдлэг, ур чадварыг дээшлүүлэх, техник технологийн шинэчлэлийн нэн даруй хийх
4. Галт зэвсэг, сум хэрэгсэл худалдаалах төвүүдийн харуул хамгаалалтыг сайжруулах
5. Галт зэвсэг, сум, хэрэгсэл хууль бусаар худалдаалж буй иргэд /ченж/ нарт тавих хяналтыг чангатгах